

Ludvik Toplak
Sveti Jurij ob Ščavnici, 15. maja 2022

Nagovor ob 150- obletnici rojstva dr. Antona Korošca

Spoštovani župan Občine Sv. Jurij ob Ščavnici g. Anton Slana,
spoštovani rektor UL prof. Gregor Majdič, predstavniki javnih, cerkvenih in
civilnih ustanov, udeleženci znanstvenega simpozija,
cenjeni domačini, dragi gostje, dame in gospodje

Počaščen sem s povabilom, da spregovorim ob tej svečani priložnosti. Hvala.
Tukaj pri Svetem Juriju, javno govorim drugič. Prvič sem nastopil pred 60 leti
kot član iniciativnega odbora za asfaltiranje ceste Ptuj–Radgona preko Svetega
Jurija.

Danes smo se zbrali, da obudimo spomin na dr. Antona Korošca, rojaka iz
Biserjan pri Svetem Juriju ob Ščavnici, duhovnika, narodnjaka, izobraženca,
slovenskega politika in državnika, ki je odločujoče vplival po prvi svetovni vojni
na razvoj srednje Evrope, zlasti pa na usodo Slovencev v prvi Jugoslaviji.
Zgodovinsko vlogo dr. Antona Korošca preučujejo zgodovinarji in pišejo knjige
na univerzah na Dunaju dr. Felix Bister, v Beogradu dr. Zečević, v Mariboru dr.
Marko Jesenšek, v Ljubljani dr. Andrej Rahten in zbornike znanstvenih
simpozijev, ki jih je izdala Občina Sveti Jurij in Gimnazija Frana Miklošiča in
drugi. Prav ob 150. obletnici rojstva dr. Antona Korošca. smo dobili dve
monografiji, dr. Mateje Ratej *Triumfator. Anton Korošec v prvi Jugoslaviji*, ki
obravna dr. Antona Korošca kot politika, in dr. Andreja Rahtena pod
naslovom *Anton Korošec. Slovenski državnik kraljevine Jugoslavije*, ki
obravna dr. Antona Korošca kot slovenskega politika ter stratega in državnika
mednarodnih razsežnosti.

Ime dr. Antona Korošca je bilo za »neprave« zamolčano ali v šolskih knjigah
omenjeno samo kot »konzervativni slovenski politik« in še to v negativni
konotaciji. A samo za neprave.

//(Kako so dr. A. Korošca »tapravi« v svojih krogih visoko rangirali, pa samo
anekdota. Ko sem v Beogradu študiral mednarodno gospodarsko pravo, kjer je
bil edini študij te vrste, sem imel privilegij, da sem ob petkih popoldne potoval s
t. im. Modrim vlakom v Ljubljano v družbi slovenskih politikov v Beogradu.
Ritual pri skupni mizi se je začel z vici. Zgodovinar dr. Dušan Biber je povedal,
da se bo vodja slovenskih komunistov preimenoval iz Popit v Kopit, ker je
slišal, da so se vsi veliki slovenski politiki pisali na K, kot Korošec, Kardelj,

Kidrič, Kocbek in Kavčič. Hočem reči, ime in taka primerjava je bila dovoljena za taprave.)//

Danes želim izraziti čestitke in zahvalo zgodovinarjem, da odkrivajo resnične razsežnosti dr. Antona Korošca in njegov pomen za razvoj slovenske narodne, kulturne, gospodarske, duhovne in politične identitete, rojakom pri Svetem Juriju pa hvala za organizacijo in domoljubno spodbudo.

V svojem nagovoru se bom omejil na dr. Antona Korošca kot rojaka od Svetega Jurija, da bi izzval zgodovinarje k preučevanju še nekaj vidikov:

- kako je otroštvo zaznamovalo karakter dr. Antona Korošca, njegovo razumevanje in politično vizijo v Sloveniji,
- kako je otroštvo navdihovalo njegovo vizijo Slovenije v mednarodnih odnosih, na Dunaju in v Beogradu,
- kako njegovo toleranco do drugače mislečih in voljo povezovanja ter
- kako je otroštvo vplivalo na razumevanje solidarnostne ekonomije in volilne pravice žensk kot predpostavke politične demokracije za vse.

I.

Najprej tukaj želim spomniti, da je Anton Korošec, rojak iz Biserjan pri Svetem Juriju ob Ščavnici v Prlekiji, rojen 12. maja 1872, odraščal v tradicionalni slovenski kmečki, krščanski in narodno zavedni družini v Prlekiji ter se oblikoval v letih, ko je njegov sedem let starejši somišljenik dr. Janez Evangelist Krek pisal knjigo *Črne bukve kmečkega stanu*. Želim deliti svoje misli o tem, kako je okolje pri Svetem Juriju zaznamovalo in determiniralo njegovo šolanje, ter vse njegovo življenje in delo.

- Kmečko okolje v začetku 20. stoletja mu je dalo občutek za realnost, za primarno potrebo ljudi in naroda po svobodnem trdnem gospodarstvu, kar je prvi pogoj za osebno ter narodovo svobodo in neodvisnost. Kdor je namreč gospodarsko odvisen, ne more biti svoboden, ne kot posameznik, ne kot narod. Danes je vsa Evropa gospodarsko odvisna od ruskega plina, zato ni sposobna braniti osnovnih pravic suverenih narodov in držav v Evropi ter ne trpečega ukrajinskega ljudstva. Tudi ideologije, ki želijo sproletarizirati narod, v resnici želijo klientelistični sistem, imeti odvisne plebejce, katerim bodo kot patriciji v starem Rimu delili kruha in iger, ti pa, da jih bodo častili.
- Lokalna skupnost pri Svetem Juriju mu je dala socialno inteligenco, občutek in zavest solidarnosti, vzajemnega spoštovanja, identitete, tolerance in organizacije, ki je programsko grajena od spodaj navzgor in

kot taka je bila tudi temelj SLS, kar je sicer značilnost vseh konservativnih strank. Vidimo tudi danes, da stranke, ki temeljijo samo na pragmatičnih dnevnih interesih strankokracije in so grajene populistično od vrha navzdol, so primerne za ene volitve, za eno prevaro in so zato kratkega veka, za enega izmišljenega liderja, ki bi ščitil njihove interese.

- Družina mu je dala čustveno inteligenco, empatijo in krščansko vzgojo. Cerkev pa mu je dala zgodovinsko in presežno transcendenčno dimenzijo, občutek za hierarhijo vrednot in odgovornosti, vključno s slovensko narodno zavestjo, kar vse je na odličnih šolah še sam strastno nadgradil. V hierarhiji vrednot je posebej poudarjal, da je interes naroda nad vsemi interesi stranke. Glede odnosa vere in šole je sledil Slomškovemu sporočilu: »Božja beseda bodi vam luč, materin jezik pa ključ do zveličavne omike.«
- Vse to, kar mu je dala družina, vera, lokalna skupnost in dobre šole, je dr. Antona Korošca determiniralo tako doma pri oblikovanju politične strategije v Sloveniji, kot na Dunaju in v Beogradu, da je iskal optimalne rešitve za Slovence najprej znotraj Habsburške monarhije in kasneje znotraj Jugoslavije. Spoznal je, da imajo velike sosednje države interes, da razkosajo Slovenijo, velike sile na S, V, J in Z pa, da razkosajo Srednjo Evropo, skratka, da velike ribe požrejo male ribe.
- Okolje, mikro kultura v Prlekiji je Antona Korošca spodbujalo, da je izgrajeval in izpopolnjeval tudi sebe, kot se je to spodobilo za gospoda, in kot je to okolica v Prlekiji pričakovala. Prebral sem citat, da bi naj dr. Franc Simonič iz Svetij pri Ormožu zapisal, da je največja čast kmeta v Prlekiji, kako daleč bo došolal svojega otroka. In prav zahvaljujoč taki tradiciji in kulturi pri Svetem Juriju je bilo v prvi polovici 20. stoletja spodbujenih več mladih uka željnih in dela voljnih ljudi, ki so desetletja za tem s srcem sooblikovali politično, gospodarsko, duhovno ter kulturno identiteto Slovencev in Slovenije.

Samo za ilustracijo si zamislimo pred sto in več leti, pri Svetem Juriju je dr. Anton Korošec maševal, mežnarjevi otroci Edvard in Jože Kocbek so mu ministrirali in se družili z gostilničarjevi otroci brati Krefti, liberalci in kasneje komunisti.

Poldrugo desetletje za tem je mlajši Kreftov brat Vlado organiziral Društvo kmečkih fantov in deklet ter gradil Dom Matije Gubca, Bratko Kreft je napisal *Veliko puntarijo*, Ivan Kreft je šel v Španijo delat revolucijo, Edvard Kocbek pa pisal *Premišljevanje o Španiji*.

Ti možje so v Ljubljani prevzeli intelektualno vodenje treh osnovnih slovenskih idejno političnih usmeritev: Korošec desno sredinsko vodilno politično silo v Sloveniji, kar mu je dalo politično stabilnost za odločilno vlogo v Beogradu. Krefti, mogli bi reči buržujski otroci, so šli v levo proletarsko komunistično opcijo, Edvard Kocbek kot res proletarski mežnarjev otrok, pesniško navdahnjen, pa je v Ljubljani izbral pot krščanskega socializma, krščansko vero ter socialno reformo, brez močne socialne in politične baze. Njegovo misel je v veliki meri v naslednjih desetletjih sporočal škof Vekoslav Grmič, ki je še dal svoj pogled na duhovno prenovo. Vsi, danes bi rekli levi in desni, pa so se v Ljubljani soočali z namišljeno izključujočo logiko, teorijami nepomirljivega spora in slovenskega razkola.

Za vse naštete Jurjovčane pa je značilno, kot za Prleke nasploh, da so imeli razvojno politični program, ki so ga gradili od spodaj navzgor in da so bili v dialogu strpni do drugače mislečih. Vse to je bilo v razkoraku z okoljem v Ljubljani, ki se je že pred tem polno 19. stoletje izčrpavalo po jakobinski tradiciji z delitvijo duhov in kulturnim bojem, po prvi svetovni vojni pa z razrednim bojem, kar je Ljubljansko pokrajino vodilo v bratomorno lokalno državljansko vojno. Poleg naštetih velikanov in rodoljubov so v zborniku *Sveti Jurij, prleške Atene* lepo opisani številni res zaslužni rojaki. Čestitam in hvala Francu Čušu ter soavtorjem za sijajno predstavitev.

II.

In drugo, bi želel deliti nekaj misli o Korošču v politiki v na Dunaju, v Ljubljani in v Beogradu.

Dota, ki jo je prinesel iz otroštva, mu je zagotavljala uspeh na Dunaju, kot vodji Jugoslovanskega kluba v dunajskem parlamentu, da je uspešno povezal interese južnoslovanskih narodov v luči interesov Slovencev kot narodne identitete v pogojih parlamentarne demokracije. V tem svojstvu se je pogajal s Kraljevino Srbijo o združitvi v Kraljevino SHS ter kot minister ali predsednik vlade ob močni volilni podpori SLS, uspešno krmaril med Srbi, Hrvati in Muslimani, vse zato, da bi zagotovil in obranil položaj Slovencev kot naroda.

V Ljubljani je s povezovanjem premagal notranje spore in dosegel politično enotnost stranke, utrdil je strankarsko infrastrukturo od temeljev do vrha ter oblikoval gospodarski program SLS z močnimi elementi solidarnostne socialno tržne ekonomije v združništvu, vse z vizijo, da zagotovi Slovenijo kot celoto, vključno s povezavo Slovencev v zamejstvu. Ekonomski model socialno tržne ekonomije, ki so ga v Ljubljani oblikovali po Krekovi smrti izobraženci, zlasti Gosar in Ušeničnik, je bil filozofski temelj SLS in so ga Nemci nadgradili desetletje kasneje, po drugi svetovni vojni, kot temelj novega modela za Evropsko skupnost.

Glede na to, da je v Beogradu opravljal najodločilnejše funkcije kot predsednik vlade, kot večkratni minister in kot predsednik senata, je imel odločilno besedo pri ustanovitvi univerze v Ljubljani in ustanovitvi Slovenske akademije znanosti in umetnosti, SAZU. Odnos do slovenske kulture je izkazoval tudi s tem, da bi naj kupil vsako knjigo, ki je izšla v slovenskem jeziku, zlasti pa z dobrodelnostjo in štipendijami za mlade talente.

Kozmopolitska in intelektualna razsežnost dr. Antona Korošca se je potrjevala tudi v mednarodni dejavnosti. Leta 1926 se je osebno udeležil prvega kongresa Panevropskega gibanja na Dunaju, kjer je poudaril pomen tesnega evropskega sodelovanja za Združeno Evropo.

Spričo poznavanja socialnih danosti in kulturnih potreb Slovencev, poznavanja parlamentarne demokracije, poznavanja domače in mednarodne konstelacije političnih sil je v hierarhiji vrednot postavljал interes naroda nad partikularne strankarske interese. Tako je uspešno ključoval skušnjavi strankokracije in kulta osebnosti, ki je sicer značilnost populističnih in pragmatičnih strank brez programa, se zavzemal za enako in splošno volilno pravico ter posebej volilno pravico žensk.

III.

In tretje, želim naglasiti toleranco.

Posebej želim poudariti, da je iz rodne vasi nosil v sebi kulturo strpnosti do drugače mislečih, da je vodil iniciativo za politično vključevanje z volilno pravico žensk, ki so ji t. im. naprednjaki nasprotovali, in da je s sposobnostjo povezovanja uspel povezovati in navdihovati politiko Slovencev. Rojak iz sosednje negovske fare dr. Anton Trstenjak mi je pripovedoval, da so dali Turnerjevo štipendijo dr. Bratku Kreftu in ne Cirilu Žebotu, ko je bil Trstenjak tajnik, predsednik pa je bil rektor UL dr. Matija Slavič, rojak iz Križevcev, vse ob vednosti Korošca. Podobno kot piše dr. Andrej Rahten, da bi naj dr. Korošec sam posredoval štipendijo za Kocbeka, čeprav je bil v opoziciji Korošču, kar Kocbek javno ni smel povedati. Toleranca dr. Antona Korošca je izzivala številne opazke v Ljubljani, z namigovanji, da gre za »kontroverzno osebnost«, seveda pri ljudeh, ki zaradi tradicionalne izključujočnosti do drugače mislečih tolerance niso bili sposobni. Še nekaj želim naglasiti, da dr. Anton Korošec ni poznal t. im. nacionalnega razkola, razklanosti Slovencev, ki ga poudarjajo mediji in ljudje z izključujočo logiko jakobinske provenience, obremenjeni s klerofobijo in militantnim ateizmom.

V tej zvezi še anekdota. Trstenjak me je opozoril, da je njegova fara Negova v 23 letih med obema vojnama dala več kot deset izobražencev, v enakem času po drugi svetovni vojni pa tri. Ugotovim, da enako v sosednjih Juršincih. Po drugi

svetovni vojni so bili ljudje in kraji odrinjeni na rob družbe, prav zaradi tolerantnosti, kar bi preseгло današnji slavnostni dan.

IV.

In še nekaj stavkov o politično strankarski strukturi v Slovenji, ki jo je dr. Anton Korošec uspel dvigniti na nivo stabilnih demokracij, po tem ko je nasledil dr. Ivana Šušteršiča. V stabilnih demokracijah imamo dve osnovni stranki, t. im. desni center, konservativna stranka, ki ima dolgoročni gospodarski in socialni program dela, štednje in razvoja, in t. im. levi center, socialno potrošniški kratkoročni program delitve, pravične mesečne plače za sproti.

(Tako je v stabilnih demokracijah, tudi v EU. Če pa se zgodi, da zmaga skrajna levica, kot boljševiki v Rusiji, liberalci pod Mussolinijem kot fašisti ali skrajna desnica pod Hitlerjem kot nacisti, je ravnotežje porušeno in sledila je druga svetovna vojna. Podobno je 50 let kasneje v Srbiji zmagala skrajna levica z Miloševićem, na Hrvaškem pa kot liberalci s Tuđmanom, v Bosni pa Muslimani, in izbila je balkanska vojna.)

V tej zvezi želim poudariti, da je Korošec vključeval inteligenco, ki je vodila strategijo SLS do izгона pod nacizmom oziroma pod komunizmom. Tradicijo in temeljne principe SLS bi naj nadaljevala po 50-letni prekinitvi pravna naslednica SLS, ki jo je vodil Ivan Oman, ustanovil pa prav na rojstni dan Antona Korošca 12. maja 1988 v Ljubljani. Ob obletnici so mu minuli četrtek slovesno odkrili spominsko ploščo na njegovem domu.

Spoštovani, in še za zaključek nekaj besed.

Glede narodno politične razsežnosti povzamem sklepno misel dr. Andreja Rahtena v zadnji knjigi *Anton Korošec. Slovenski državnik kraljevine Jugoslavije*: »Ne samo, a v veliki meri je prav njegova zasluga, da zavesti o povezanosti Slovencev in njihove pravice do samoodločbe ni bilo mogoče izbrisati. Tega niso uspeli niti okupatorji z brezobzirno politiko nasilja in razkosanja slovenskega etničnega ozemlja niti centralistično-unitaristični poskusi dela komunističnega vodstva v drugi Jugoslaviji.«

Moja besede o dr. Antonu Korošču kot politiku, državniku in strategu pa naj bodo spodbuda za nadaljnji razmislek slovenskim zgodovinarjem, politikom in učiteljem, da ocenijo, kako pomembna je družinska vzgoja za razvoj čustvene inteligence in empatije, kakšen je pomen družbenega okolja za razvoj socialne inteligence človeka, tolerance, solidarnosti in domoljubja, kakšen je pomen spiritualne vzgoje za kozmopolitsko in presežno razsežnost ter za razumevanje demokracije in svobode za vse. Posebej pa apeliram na starše in lokalno skupnost, da se zavedajo, da je investicija v vzgojo in izobraževanje najboljša naložba.

Sveti Jurij je najboljši dokaz in spodbuda vsem Slovencem, tudi danes za jutri.